

o pazke pa si bode lahko sestavil natančno stanje duševnega življenja svojih otrok. To opazovanje omogočilo mu bode individualno vzgojo in svojstvu pojedinca primerno poučevanje. Že zdavna so pedagogi v tem jedini, da ista stvarina ne vgaja vsem učencem, marveč da jo je treba za vsacega otroka posebej prikrojiti. Isto tako zahteva vsako človeško bitje drugačnega navedenega ravnanja. Kako pa naj učitelj izpozna individualnost otrok, če ne opazuje vseh pojavov, ki se mu prikazujejo v tem ali onem slučaju? In ker moremo še le iz množine činjenic sklepati na posledek, zato je natančno zapisovanje duševnih pojavov otroških neobhodno potrebno.

V isti meri, kakor na otroke, paznemu mu je biti tudi na samega sebe. Vse njegovo življenje, vse njegovo mišljenje, nehanje in dejanje zrcali se pred otroškimi očmi, ki imajo za tako opazovanje posebno dobre čute. Samega sebe vzgojevati je najtežja naloga, a precej smo že storili za lastno vzgojo, ako smo bili pazni na vse lastne pogoške ter smo, zavedaje se jih, tudi skušali izboljšati jih. Zato stori učitelj prav, ako v dnevnik zapisuje vse prijetne in neprijetne dogodke, misli in nazore, pogoške in napake i. t. d. S tem prisvoji si globoko znanost o psihologiji, katera, oprta na marljivo proučevanje logičnih in psihologičnih del, velja kot glavna veda pedagogike. Iz take knjige zajemal bode učitelj tudi tolažbo in razvedrilo v urah žalnih, poučeval in posvetoval se v trenutkih dvoma; taka knjiga mu bode razgrinjala zgodovino svojega duševnega in navedenega razvoja. Tako je delalo mnogo slavnih pedagogov in drugih znamenitih mož, tako delaj tudi učitelj.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Blaž Potočnik r. 31. jan. 1799 v Struževem, vasi duhovnije Nakelske, v šolo hodil v Kranju, v Ljubljani, posvečen l. 1822, bil duhovni pomočnik v Šent-Jernej, stolni kaplan v Šenklažu, od l. 1833 župnik v Šent-Vidu nad Ljubljano, kjer je u. 20. jun. 1872. — Za slovenščino se je vnel po Vodniku, Zupanu, Metelku, kteremu, je učenec prinašal naloge v vezani besedi na pr.: Jutro, Žetuv, Ogenj, Spomlad, Vjolica, Slavinja, ki bodi — šolska poskušinja — tu na razgled:

1. Započ zdaj veselo,
Zavukaj Slovenc!
Nategni le strune
Slavinjini vučenci!

2. Čez krajske snežnike
Naj petje gromi,
V ptujcov dežele
Naj glas perleti.

3. Prezoperne leta
Slavinjo spodé,
Postopa zdaj skrita
Otroc' jo skerbé.

4. Vihar je prejenjal
Oblake dajat,
Prijazno je sonce
Začelo sijat.

5. Slavinjini sinovi
Si oddahnejo spet,
In zdihnejo: mati!
Žel'mo te sprejet.

6. Slavinja vesela
Se hitro poda,
In že je per svojih
Sinovih doma.

7. Podaja prijazno,
Ji Dunaj rokó,
Slovenc jo podpera,
Več padla ne bo.

8. Zatórej veselo
Zavukaj Slovenc!
Nategni le strune,
Slavinjini vučenci!

Javro se je Potočnik oglasil spisavši

1) Premišlovanje za čas svetiga leta. Jakoba Benigna Bossueta nek-dajnega škofa v' Meaux na Francoskim. V' krajsko prestavljeno, z zraven perstavljenimi molitvami per obiskovanji štirih k' zadoblenju odpustika svetiga leta odločenih cerkvá.

V Lublani, Eger. 1826. 8. 112. — Druziga natisa. ib. eod. anno. — „Die 2te Aufl. ist sprachlich etwas besser. Man glaubte nämlich Potočnik's Übersetzung, die sich sprachlich rein zu sein bestrebt, vor dem Drucke der allgemeinen Verständlichkeit wegen etwas ändern, d. h. verschlechtern zu müssen. Bei der 2. Aufl. drang der Herausgeber auf die Wiederherstellung seiner Übersetzung, was man wenigstens zum Theile geschehen liess (Šaf. 138).“ — V dokaz bodi iz drugega natisa na pr. iz predgovora:

„Naš sveti oče rimski Papež Leo XII. so po oblasti, ki so jo od vsmileniga Boga dosegli, letašno leto celimu keršanstvu za sveto leto oznanili. — . . . De bi vsi pravoverni krajske škofije k' zadoblenji odpustikov pričijočiga svetiga leta prav se perpraviti vedili, so gnadlivi in visoko vredni Firšt in Gospod Gospod Anton Aloiz Lublanski Škof milostlivo zapovedali, bukvice imenovane: Premišlovanje za čas svetiga leta v krajsko predstaviti. Lete bukvice je bil v letu 1702 Jakob Benign Bossuet, Škof v Meaux na Francoskim spisal, in jih je ob času svetiga leta vernim svoje škofije brati perporočil. Lepo in prav po duhu svete katolske cerkve so pisane in perpravne človeku, kter jih zamerklivo bere, pravi katolški nauk od svetih odpustikov dati. Izgledi spokornikov, v teh bukvicah v misel vzetih, de so odpustike zadobili, tako živó k sercu grešnika govoré, de slehern, kter z Bogam spravo želi, spoznati in reči more: „Zakaj bi tudi jest tega ne sturil, kar so pred mano že drugi sturili, sej tudi jest verjem v Jezusa, zaupam v njegovo vsmileno pomoč in želim v njegovi lubezni živeti in vmreti (str. 4. 5)“ itd. — Drugo delo njegovo je

2) Molituvne bukvice posebno za mlade ljudi, po nemškim prenaradil Blaž Potočnik. V Ljubljani 1827. 12. 190.

3) Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letam. Jih je nekaj zložil, nekaj zloženih perdjat Blaž Potočnik. V Ljubljani natisnil L. Eger 1827. 12. 139. V Metelčici. Pesmi so v razdelkih a) ob sploh perložnostih, b) ob godovih med letam, c) na čast Materi božji in drugim svetnikom. — Svete pesmi — pomnožene drugiga natisa v Bohoričici. V Ljubljani. J. Blaznik. 1837. 12. 139. — Druge Bukvice. Zložil Bl. Potočnik. Nat. Blaznik. 1843. 12. 94. — Perve Bukvice. Nabral in zložil Bl. P. Popravljené, pomnožene, tretjiga natisa. 1845. 12. 142. — Svete pesmi. Nabral in zložil Bl. P. Popravljené, pomnožene, ene bukvice iz dvojih četrtega natisa. Založil J. Giontini. V Ljubljani 1874. 12. 204. — O drugih bukvicah pisale so Novice l. 1843 str. 76:

„Krajskih pesim gosp. fajmoštra B. Potočnika posebno perporočvati, treba ni. Pojejo jih po celi deželi: višji hvaliti jih ne moremo. Mislimo pa, de bodo Slovenci nad tem drugim delam Svetih pesim morebit še večji dopadajenje imeli, kakor nad pervim, kteri je bil v kratkim času že v drugič natisnjen. . . Vse so polne lepih misel in prave serčne vere; kar pa jezik utiče, je tako perjetin, de jih je veselje brati itd.“

4) V Kr. Čbelici Bukv. I. l. 1830 nahajajo se njegove: Nebesa (Moj duh se povišuje, — Prot' Bógu plamení itd. gl. Svete pesmi I. Bukv. l. 1845 str. 141—2); Vodniku per Savici 1829 (Mojstra pevcov si učila — V grobu glas njegov molčí — Ga, Savica! boš slavila, — Njemu naj tvoj grom doní!); Ženjice; Slaba vinska letina; Zdravica; Dolenska (Pridi, Goréne! — 'Z merzle planine, — Vabi Doléne — V gorke doline itd.). — Prešern ga je l. 1832 gledé na njegovo homeopatijo (Vid. Jezičnik IX. 19) pa gledé na to, da se v Čbelici ni več oglasil, pičil s sršenom:

Pred pevcu, zdaj homeopatu.

Popred si pel, zdaj pa homeopatiš;

Popred si čas, zdaj pa življenje kratiš.

A Čop ga hvali: „Reinheit und Correctheit der Sprache geben seinen schriftstellerischen Erzeugnissen einen vorzüglichen Werth. An der krainischen Biene nahm er gleich vom Anfange thätigen Antheil, und seine Beiträge gehören zu den ausgezeichnetsten in der Sammlung. Er trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut, wie im Unterkraimerlied (Dolenska I. 32), im Lied der Schnitterinnen (S. 45) u. s. w. Er unterzeichnete mit P. (Šafařík 42. cf. Jezičnik XV. 1877. str. 4).

5) Kolera. Potrebno podučenje za kméta, kako naj sam sebe in svoje ljudi te strašne bolezni obvaruje. V vprašanjih in odgovorih. V Ljubljani. Eger. 1831. 8. 31.

6) Slava Marije Device, od svetiga Alfonza Marije od Liguori, škofa pri sv. Agati in začetnika društva presvetiga Zveličarja. Iz italianskiga prestavil Blaž Potočnik, fajmošter v Šent-Vidu. V Ljubljani nat. J. Blaznik 1845. 8. 365. — Slava Marije I. Del. 1853. 8. 404. — II. Del. 1854. 8. 359.

7) Novice priobčile so dokaj njegovih spisov v vezani in nevezani besedi na pr. l. 1843 št. 5: Mlatiči (pesem). Cerkve na Krajnskem (št. 10—12). Česka predica Slovenskim (Pridno predete Krajnice — Lično, gladko in lepó, — Pa nerodno za predice — Vaše teško je koló. — — Torej vam sestrice damo — Naš kolovrat itd. št. 24.). Novi zvonovi in Zvonikarjeva (Ko dan se zaznava, — Danica priplava, — Se sliši zvonjenje — Čez hribe, čez plan itd. št. 26). — L. 1844 št. 42: Górnika up (pesem). — L. 1845 št. 17: Zvestiga Slovenca pesem (Cesarska). Hči na grobu matere (Srota, srota! ne zaspim itd. št. 34). — L. 1846 št. 42 pesem iz Nemškiga poleg Šilerja: Besede vére (Besede tri duh imenuje, — Od ust do usti se glasé. . . — Kar ne umejo umni v učenosti, — Nam v delih kažejo ljudje priprosti itd.). Sveti Martin (št. 45). Na razgled izmed desetih razstavkov bodita prvi in zadnji:

Na berzim konjiču do daljniga grada

Dolžnost brez počitka junaka podi;

Lepó se mu sveti oklep in čelada,

Še lepši se duša njegova svetlí.

Pokriva še sneg vse goré in doline,

Kot jeklo od sréža so pota terdè;

Že dolgo hiti, pa ne vidi grajšine,

Konj dirja, de podkve se daleč glasé. . .

„S tem plajšem je mene mladenec ogernil“,

Je rekel zdej trumam nebeškim Gospod —

„Zatorej resnično mu to bom povernil,

Ker rad zveseluje uboge povsod.

In kadar motoz mu življenja poteče,

Ga bom v veličastvo neskončno uzél,

De tudi prihodnje se čase poreče:

Kdor reveža sprejme, bo mene sprejell!“

V Novicah l. 1847 se kaže, da je pesem „Popotnik“ ktero je l. 1836 zložil bil Strel, dekan v Gorjah, Potočnik le nekoliko popravil ter nekatere besede prestavil zavoljo boljšega soglasa (str. 32); priobčil pa je v onem tečaju sprelepe pesmi: Planninar (Visoko verh planin stojim, — V veselji rajskim tù živim itd. št. 11); Prašanje, odgovor (št. 16); Prerokovanje vremena za vsako leto gotovo (št. 35). — Zarad notranje cene, vnanje čvrstosti pa spremilega napeva ponatisne naj se tukaj:

Prašanje, odgovor.

1. Povejte tovariši!

Mi kaj smo na sveti,

Kaj naši naméni,

In kaj nam početi? —

Prijatli predragi!

Popotniki smo,

Iz ptuje dežele

V domačo gremó.

2. Povejte, kaj, ljubi!

Je naše življenje,

Zdaj dobro, zdaj slabo,

In zgol spremenjenje? —

Življenje je cesta,

Čez plan, čez goré,

Ga naglo zapelje,

Kdor pota ne vé.

3. Povejte, preljubi!

Kaj čas nam poméni,
Ki naglo nam teče
V hitrosti ognjeni? —
Čas voz je nemirni,
Nenéhám derdrá,
Se nikdar ustavit',
Obernít' ne dá.

4. Povejte, kaj strasti?

Kaj pamet, kaj vera?
Ki serca posesti
Nam hoče vsaktera. —
Nadležni vozniki
Popotnih so to;
Pa terdna le véra
Voznik naš naj bo.

Žalostni glas zvonov.

(Novic. 1849 I. 15.)

Pojó, pojó zvonovi
Od daljnih dveh strani,
V bel dan doné glasovi,
K ga zarija zlati.

Na gradu začernelim
Glasi se prvi don;
Pa v samostanu belim
Odpeva drugi zvon.

Na gradu gospodična
Je zapustila svet,
V cveticah bledolična
Leží, mladosti cvet.

Pa v samostanu druga
Priségo govori,
Zvesto ljubiti spruga,
Ki v nebu ji živi.

Pojó, pojó zvonovi:
Dveh serc je mir otet;
Slovo jemljó glasovi:
Bog te obvari svet! P.

V Novicah l. 1850 se je v deloma negodnem sestavku Novooblikarski vihar oglasil Potočnik, češ, Slovenija je v 104. bila prinesla klic z Dunaja, kateri se začne: „Že spet vihar v ljubi Slovenii! — Kje je ta vihar, in kdo ga je napravil? ... Pred nekaj leti je nekim slovanskim rodoljubam, posebno v Zagrebu, željevredna, tode kakor se nam dozdeva, neizpeljiva misel v glavo prišla, vse Jugoslovane z vezjo ediniga, iz serbskiga, horvaškiga in slovenskiga skovaniga jezika ali narečja zediniti. Osoda pa vendar tem rodoljubam ni bila blagovoljna, ker so se povsod učeni in neučeni bravci in pisavci na serbskim kakor na slovenskim takimu počenjanju ustavili ... Gosp. Majar in Macun pišeta, de je kaj, in poverh tega so začeli tudi Muroslovenci od ogerske burje v Slovenijo pihati, in naši Slovenci na Dunaji v njih rog trobijo. Vihar bo še večí; pa kdo ga dela? Tihe pa pridne, in čedalje lepši po slovensko obražene Novice gotovo ne. Festina lente, naj bo še zanaprej njih gëslo! ... Prosim vas, pravi na koncu, de le počasi hodite, da nam ne budete premnogo tujega blaga črez medjo prenosili“.

8) Pratikí dr. Bleiweisovi sestavljal je Potočnik navadno gesla na čelu, zastavice in uganke, katerih je mnogo njegovih mej ljudstvom, pa vremenstvo. Namestu družih vzgledov bodi na primer dovtipna njegova pesem iz Pratiké l. 1847:

Prerokovanje vremena

za vanko leto gotovo.

1. Skoz strehe stergane
Bo v hiše zlo dežvalo;
So njíve zmolzene,
Skoz kôzlec sonce sjalo.

2. Skoz plajše luknjaste
Bo burja zlo pihala;
Za lačne stradovce
Bo cel dan megla stala.

3. Za gerde oherne
Dobrota bo merzela;
Tati zasáčene
Bo leskovicá grela.

4. Vse žejne pjančike
Bo suša zlo morila;
Pa moča jim bo še
Skor nar več škode strila.

5. V zakonu semtertje
Bo včasi tud gromélo,
Pa kdaj jezičnice
Med gromam bo zadélo.

6. Hudé zapravljenice
Bo toča zlo zadela;
Dekleta fantovske,
O joj! bo slana vzela.

7. Nedolžnim, dobrim bo
 Prijazno sonce sjalo;
 Pa vreme tud hudó
 Ne bo jim dosti djalo.

9) Slovenski Cerkevni Časopis l. 1848 in Zgodnja Danica l. 1849 itd. hrani v sebi mnogo čvrstih spisov Potočnikovih. — Najprej so „Kratki premislili“ iz sv. evangelija, ki jih je spisoval od 6. nedelje po binkošti l. 1848 do 5. nedelje po binkošti l. 1849 — torej za celo leto nekake homilije pri rani ali jutranji službi božji. — Izmed pesmi slovijo na pr. David in Golijat l. 1848 št. 5; Marija, zgodnja Danica, tečaju 1849 na čelu; Venec na grob visokoč. mašnika Silvestra Pegama l. 1850 št. 5; Pred sv. rešnjim Telesam — pesem s. Alfonsa Liguori — l. 1851 št. 8 (Cvetice ve! ki noč in dan cvetete — Pred Jezusom, o trikrat blagor vam! itd.); Sedem žalost Marije Device 1852 št. 25 itd. — Na razgled služi:

David in Golijat.

1. Ošabno šopiri se tam velikan,
Nad Davida Gol'jat lomasti,
Gerdó zaničuje, mu žuga ta dan
Živalim ga v hrano poklasti;
V železnim oklepu, in z mečem rožlá,
Pastirjevga pride poskusit Bogá.	2. In zali pastirtik, ko mleko in kri,
Rumenkasti lasci ob glavi,
Ki v beli ročici le palco derží,
Prešernimu zoper se vstavi;
En kamenček verže, in — zverne se hrust,
K' mu zadnja beseda je — kletev iz ust.
3. Hudoba nevere se usti takó,
Nad cerkvijo sveto se nósi,
Ji žuga, mogočno razgraja nad njo,
Laži neprenchama trosi,
Ter pravi, de mora, in padel bo Rim;
Pijan od veselja že vriska nad njim.	4. Pa bliža se David naš, Kristus Gospod,
K' je cerkev nevesto pridobil,
Bo Gol'jata udaril in ves njegov rod,
Bo z dihlejcem ust ga razdrobil;
In v brezdnó bo padla hudobe pošast,
Ker cerkve ne zmaga peklenska oblast.

Marija, zgodnja Danica.

1. Marija, o zgodnja Danica!
Prisveti, vsih milost Kraljica!
Nam Jezusa, milosti Solnce znanuj:
Nam grešnim, v tamnicah hudobe,
Prižgi luč nebeške svetlobe,
Luč vere katoliške nad nami ralsuj.	2. Vihar po valovih nas meče,
Z oblakov nam strele blišeče
Razbiti čolnič, nas končati preté;
De b' skoraj nam ti zasvetila!
Prikaži obupnim se, mila!
Nam z upanjem svetim umiri sercé.
3. Tak blizo se Solnca sprehajaš,
Se v morji radosti napajaš,
Ter v ognji Njegove ljubezni goriš;
Ti merzle nam serca ogrevaj,
In prošnjo na prošnjo pridevaj,
De dar nam goreče ljubezni dobiš.	4. Nas grehi, krivice težijo,
Pravične nam kazni pretijo,
In cerkve katoliške je žalostin stan;
Dobrotljiva Matí se skaži,
Serd Večniga ti potolaži,
De milost in spravo doseže kristjan.

O šolskem zdravstvu.

(Govoril pri okr. učiteljski konferenciji v Postojni v 8. dan jul. 1885. l. Franjo Mrcina.)

„Mens sana in corpore sano“.

„Zdrava duša biva v zdravem telesu.“ Ta izrek rimskega satirika Juvenal-a si je postavil za géslo svojemu delovanju in učenju v drugi polovici sedemnajstega stoletja živeči znamenit zdravnik angleški John Locke, s katerim gésлом je napovedal boj takratni krivi, v višjih stanovih vladajoči, sem pa tja smešni, mehkužni vzgoji. — Kot